De ethische code voor conservator-restorers (2)

Conservator-restorers hebben het privilege te werken met cultureel erfgoed, maar als beroepsgroep zijn ze in de meeste landen niet wettelijk beschermd[1]. België is hierop geen uitzondering. Dit resulteert in een diversiteit aan opleidingen, scholing, ervaring en kwaliteit van werk. Met alle problemen van dien.

Guy De Witte
Lid ICON en IADA
dezilverenpasser@telenet.be

Om het beroep naar een hoger niveau te halen heeft de European Confederation of Conservator-Restorer's Organisations (ECCO) 'professionele richtlijnen'[2] aangenomen die ze promoot via haar aangesloten leden. Deze richtlijnen zijn geldig voor alle vormen van cultureel erfgoed, dus ook voor collecties, bestanden of relevante informatie en/of informatiedragers in bibliotheken en archieven.

Het principe van de minimale ingreep[3]

Wanneer een object moet behandeld worden zal men steeds proberen de ingreep tot het minimum te beperken, dit om zoveel mogelijk de originaliteit van het stuk te bewaren. Elke ingreep interfereert met het object en deze interferentie wil men zo klein mogelijk houden.

Zo is het perfect mogelijk om een boek dat geen binding meer heeft en last heeft van vuil en schimmel, te ontschimmelen, te reinigen en te behoeden voor verder verval zonder het terug te voorzien van een originele band. Het boekblok kan dan aansluitend bewaard worden in een zuurvrije conservatiedoos of desgevallend in een conservatieband. In dit geval doet men een minimale ingreep. Het aanbrengen van een imitatie nieuwe band kan misschien mooier lijken, maar is niet noodzakelijk voor het overleven van het originele boekblok.

Een ander voorbeeld is het bleken van prenten. Heel wat prenten die verzuurd zijn vertonen bruine vlekken. Het verzuringsproces kan tijdelijk of definitief[4] gestopt worden door het papier te ontzuren. Na de ontzuring blijven de meeste vlekken nog zichtbaar. Voor het overleven van de prenten is de ontzuring[5] voldoende, maar heel wat mensen willen ook dat de prenten er esthetisch op vooruit gaan, met andere woorden, dat de vlekken verwijderd worden uit het papier. Dit kan enkel gebeuren door het papier te bleken. De meeste bleekprocessen zijn echter nefast voor het papier. De weinige methodes die aanvaardbaar zijn, vragen veel tijd en zorg en moeten nauwgezet uitgevoerd worden. Het bleken van papier wordt zoveel mogelijk ontraden. Soms wordt de behandeling toch uitgevoerd op vraag van de verantwoordelijken of de eigenaars, maar dan met inachtneming van alle voorzorgen en aansluitende behandelingen.

Het gebruik van kwalitatieve materialen.

In deze rubriek over preservering en conservering krijgt een aspect rond dit boeiende en veelzijdige onderwerp de volle aandacht.

Het bewaren van origineel materiaal[6]

Elke ingreep laat sporen na op het origineel, sommige zichtbaar, sommige bijna onzichtbaar. Daarom blijven conservering en restauratie altijd een noodzakelijk kwaad. Soms is er verlies aan oorspronkelijk materiaal, en dit om verschillende redenen.

Nemen we als voorbeeld de naaidraad van een boek waarvan de katernen losgekomen zijn. Indien de originele draad nog sterk genoeg is, kan deze hergebruikt worden. Indien dit niet het geval is moet de draad vervangen worden. Of dit ook gebeurt hangt nog af van andere factoren, zoals de manipulatie van het boek. Is deze bijna onbestaande, dan kan ook draad in minder goede staat het misschien nog jaren uithouden. Indien het boek echter veel gemanipuleerd wordt, wordt de draad best onmiddellijk vervangen.

Soms is het verlies aan oorspronkelijk materiaal onvermijdelijk. Wanneer van een lederen boekband de rug volledig losgekomen of verdwenen is, moet een nieuwe lederen rug worden ingebracht. Hiervoor wordt het oorspronkelijke leder van voor- en achterplat opengesneden aan de zijde langs de rug. Een nieuw stuk leder wordt dan van voorplat naar achterplat aangebracht en vastgemaakt onder het originele leder van beide platten. Dit is noodzakelijk omdat de platten terug moeten kunnen scharnieren in de kneep. Opdat dit mogelijk zou zijn moet eventueel origineel leder dat in de kneep nog aanwezig is, weggesneden worden. Het gaat hier om kleinere stukjes of fragmenten die geen expliciete waarde hebben, maar eigenlijk wel origineel zijn.

Wanneer de oorspronkelijke rug, of stukken ervan, nog voorhanden zijn, kunnen deze gereinigd worden en op de nieuwe lederen rug worden aangebracht. Zij mogen echter de werking van de scharnier niet hinderen.

Wanneer origineel materiaal niet kan hergebruikt worden wordt het teruggegeven aan de eigenaar. Indien het om relevante stukken of fragmenten gaat kunnen deze aansluitend geconserveerd worden. De originele structuur van het object zal nooit vernietigd worden om fragmenten uit het object te halen. Indien het om belangrijke fragmenten zou gaan, worden deze gefotografeerd en gedocumenteerd voor ze weer worden bedekt door de erboven liggende delen.

Het gebruik van nieuwe materialen[7]

Wanneer de originele materialen gedeeltelijk ontbreken of zodanig vervallen zijn dat ze aan vervanging toe zijn, worden enkel vervangmaterialen gebruikt van zeer goede kwaliteit. De materialen moeten bovendien compatibel zijn met het origineel en geen afbreuk doen aan het karakter, de historische context of de functionaliteit van het stuk.

Er zal steeds gezocht worden naar materialen die de karakteristieken van het origineel benaderen zonder echter in imitatie of vervalsing te vervallen. Een restauratie mag zichtbaar zijn, al moet ze zo harmonisch mogelijk zijn. Zwakke materialen, zoals bijvoorbeeld schaapsleder kunnen soms vervangen worden door het sterkere kalfsleer. Elk geval moet apart worden bekeken en alle ingrepen gebeuren in overleg met de eigenaar of de verantwoordelijken.

In onze moderne tijd wordt het steeds moeilijker om kwalitatieve en compatibele materialen te vinden voor conservering en restauratie. De markt is klein en daarom commercieel weinig interessant. Steeds meer kleinere producenten verdwijnen. Soms moet ver over de grenzen naar geschikt materiaal worden gezocht. De financiële consequenties mogen echter geen beletsel zijn om minder kwalitatieve materialen te gebruiken of adequate behandelingen niet toe te passen.

Nabeschouwing

De ethische code omvat 28 artikelen die een groot deel van het werkterrein van de conservator-restorer beslaan. Ze zijn goed doordacht, logisch en duidelijk.

De code is eigenlijk de neerslag van de levens- en werkvisie die een professionele conservator-restorer als natuurlijk zou moeten ervaren en waarin hij zich ten allen tijde moet kunnen terugvinden.

Wie, als bibliothecaris of archivaris, meer wil leren over de aspiraties en de verantwoordelijkheden van de conservator-restorer kan in de professionele richtlijnen zijn gading vinden.

Noten

1. *De Britse beroepsvereniging ICON heeft een onafhankelijk accreditatiesysteem in het leven geroepen die aan instellingen en eigenaars een kwaliteitsgarantie biedt in verband met de prestaties van haar geaccrediteerde leden. Zie hiervoor http://www.conservationregister.com/accreditation.asp?id=3 (laatst bekeken op 1 september 2010).*
2. *Voor de volledige tekst van de originele "professional guidelines" zie http://www.ecco-eu.org/about-e.c.c.o./professional-guidelines.html (laatst bekeken op 1 september 2010).*
3. *E.C.C.O. , Professional Guidelines (II): Code of Ethics, article 8*
4. *Dit is onder andere afhankelijk van het soort papier*
5. *Met inachtneming van alle noodzakelijke voorzorgen en noodzakelijke aansluitende maatregelen.*
6. *E.C.C.O. , Professional Guidelines (II): Code of Ethics, article 15*
7. *E.C.C.O. , Professional Guidelines (II): Code of Ethics, article 9*